

IX. VÕLU

VÕLU LIIVIS

169. Võlu liivikeelne nimevaste on võl (lvÜ), lääne-liivis nooremal generatsioonil esimese silbi õ > i häälikumuutuse järele vi'l (L, Pz); normaalse mitmuse nimetava võlud (lvÜ) kõrval esineb ka võ'llöd (Ir, Kr, Pr), kord juhuslikult isegi võlid (Kr 44); samuti normaalse rajava käände (pa-) võluks (lvÜ) kõrval esineb pa-võ'llöks (Kr, Pr, V) ~ võ'lköks (Kr, V); SjWied (LWb) noteerib võl (vül): plur. võlud 'Hexe'.

Substantiivi tegevust väljendab verb võluda = võ'llö: võlub (Sr, Ir, Kr, Pr, V), mida SjWied ei näi tundvatki. Küll aga SjWied (LWb) märgib üles teise verbi võl': võl'õb 'schwenken, schwingen, fächeln' ja võl'ast: võl'astõb 'vorschweben (von Gesichtern, Einbildungen)', milline verb tähenduslikult võiks küll sobida võlu mõistega, kuid pikk õ ja muljeeritud l' juhivad meid siin eesti hõljuda ~ heljuda sõnavaste juurde. Praeguses liivis esineb pääle võl'õ-verbi (Võ'l'õ ~ võilõ tõlgitseb hõljumist, õõtsumist, huugamist, hõõgumist, aga ka vehklemist, näit rusikaga "võl'iz" nina all (Ii) ka muljeerimata kujul verb võlastõ (lvI) — vilastõ (L, Pz), mis tähendab niihästi hõljumist kui ka kummitelemist. Teiseks esineb vast tõesti võlutada-verbivastest * võlatõ tuletet substantiiv võlatõks (Sr, Kr, Pr), millega tõlgitsetakse sellist silmade ees virvendelevat olematut kuju, viirastust ehk näidist (vt. § 144, LRU II 249) ja mis samastetakse võluga näit. ütlusis, et õiti taeva all lendavad "võlud" ehk "võlatõkst" (Kr), võlatõks olevat selline paha lind või vaim, kes lendleb taeva all (Sr) jne. Enam juba nõiduse (resp. võlumise) või nõiatembu ehk taia tähenduse sõna võlatõks on omandand lauseis nagu näit. "kõik kõnelnud, et ta selliseid võlatõksi (part. plur.) tegevat" (*Kr 279 — vt. § 189), "selline võlatõkst (s. t. taigade, gen. plur.) uskuja naisterahvas, kes võlatõksi usub ja ka ise teeb võlatõks-tõid..." (*Kr 281 — vt. § 150), — peab küll nentima, et sellises tähenduses sõna võlatõks esineb ainult üksikute teadvuses (Vrdl. võhklus-sõna tähendust Võru-Setus, § 177 A).

Teiseltpoolt võlu sõnakuju lääne-liivis vi'l on identifitseerund häälikuliselt 'vari: varju' sõnaga vi'l (lvÜ, vrdl. eestiski murdeti "vilu" varju tähenduses), mis omakorda on juhtind massiteadvust seletama võlu vari-olevuseks, lihtsalt varjuks, mis läheb õiti sinust mööda (L) (Vrdl. varju lätikeelset nimetust ä'n (õz) kummituse tähenduses § 144, LRU II 250). Ja lõpuks võ'l (või võlatõks) + libahundi liivikeelne nimetus vilkatõks (vt. § 183) on andnud kontaminatsioonilise sõnakuju võlkatõks sisulise segimineku tõttu (Kr 277 ja 279).

Võlu paralleelnimena esineb mõnikord tuliluuud = tul'-lūdõ(z) (lvL, Kr, Pr); kord öeldakse taeva all lendleva võlu kohta ka tulisaba = tul'-tabar (V, vrdl. eestis tulihänd!) (Komeedid ehk nn. "sabaga tähed" on praeguses liivis kah sabatähed = tabar-tädõd (L, Ii, Ir), kuid SjWied (LWb, sub Komet) noteerib Kuramaa liivis luuaga täht = lūdõks täd' ja ainult Salatsi liivis sabatähed = täber täd). Ometi traditsionaalsem "tuliluuud" näikse ainult lääne-liivis, kuna ida-liivis esineb võlu paralleelnimena lätist lainatud ragan (Pr) ~ raganõz (Kr, Pr) — raggõn (Kr, Pr) < lt ragana 'eine Hexe' (Ulm; sellest sõnas ligemalt vt. § 180). Lääne-liivis sellevastu väidetakse, et liivi võlule ei vastavat mitte lāti ragana, vaid loum (= kirjakeele lt lauma 'Hexe, fliegende Zauberin', Ulm) (Parima ülevaate lauma'st pakub ME sõnastik), kuna ragana-sõna vaste liivis olevat sarvik = sārīki (L), mis seletub ragana rahvaetümoloogilise ühendamisega lätis sarve tähendava rags: raga sõnaga. Ja siit samm edasi samastetakse ragana, resp. "sarviku" mõiste kristliku kuradiga (L), milleläbi lätis nõiamoori tähendav sõna ragana rahvaetümoloogilise tõlkelainuna muutub liivis kuradiks (vt. § 120, LRU II 154). — Kui kummalisi teid tekib küll mõnikord mütoloogiliste terminite sisu! (Kurioosumina mainitagu lõpuks veel, et keegi noorem naine oli unustand nähtavasti sõna võ'l ja kui hakkas tuletama seda meelde, siis lõi mingi assotsiatsiooni tõttu sootu uue oskussõna nõ'l'g: "kuradi nõ'l'g, nüüd ta on taas siin olnud, lehmad ära imend", nõ'l'g tõlgitsevat nõiamoori, mitmus nõ'l'gid (*Pr)).

170. Võlu esinemisest ja tegevusest Liivis annab klassilise üldpildi järgmine kirjeldus.

VÕLU TEOD (S. 150)

Kui sageli pole kuulnud, kuis perenaised riidlevad tüdrukutega sellepärast, et taas mõnel hommikul olnud lehmel vähe piima! On ju ka küll selliseid teenijaid, kes ei viitsi lüpsta lehma "selgelt" tühjaks, samuti selliseid, kes joovad piima ise ära, — mis suurt sääli siis ikka, et piima ei ole. Iseasi, kui on virgad hääd tüdrukud või kui perenaised ise lüpsavad lehma, aga näed, säälg piim mõnikord on kadund! Elajad on täitsa terved, pole sellised ärapiinatud nagu siis, kui painaja on ratsutand neid, kuid "kõige sellega" neil piima siiski ei ole... — Seda siis on teind va võlu, kes öösel on käind lehma "imemas".

Teiseltpoolt teie kõik olete kuulnud ka seda, kuis mõnikord öösel nagu suur lind lendaks üle teie pää, — see on jällegi võlu. Mõnikord võib veel näha, et temale jääb järele taeva alla nagu kollane tulejuga, — see on siis, kui ta on söönd end väga täis. Sellisel korral võib leida hommikul ka ta sitta, mis on sadand (s. t. kukkond) kandude ja puude pääle maha. — Ir 12.

Nõnda siis, liivi võlu nähtavaid jälgi on pääasjalikult kaks: öiti tulejuga, taeva all ja päeviti väljaheide maas. Vaadelgem nüüd vastavaid kirjeldusi üksikasjalikumalt.

Alatasa tekib üle öö “talli” (s. t. lauda) künnise alla (Kr, Pr), kandude (Ir) ja puude pääle (Ir, Kr), aiaviljale (Kr 115), hoonete pikknurkele (Ii, Kr, Pr) või kuhu tahte mujale (Pr) nagu selline valge švamm (Pr) või nagu mingi kollane löma (Pz) otsekui päkaseen (Kr, Pr), selline kollakas vedel kerakujuline seen (Ii Lnb). Tegelikult see ongi teatud seenesort, mis sigineb niiskuses koleruttu. Liivis aga öeldakse siis, et öösel võlu on söönd enda nõnda täis (Ir, Kr), et rada järel (Ir 12), sest arvatakse, et sellisel korral just võlu on võlund lehmi (Sr, Kr), lüpsnud (Sr) või imend enda täis piima ja koort (L, Pz, Sr, Kr, Pr, V) ning siis seda maha sittund (L, Pz, Ir, Kr, Pr), pasandand (Kr, Pr), süljand (Pz, Kr) või puristand = nobrurrõn (V), millejärele kutsutaksegi seda lõmast seent Liivi rannikul võlusitt = vi'l-sita (L) ~ võ'l-sita (Ii, Ir Saar, Kr, Pr, V), võlupask = võ'l-paska (Ii, Pr), võlusülg = võ'l-sil'g (Pz), mõnikord ka võluvõi = võl-võjdag (V). Ka lätis kõneldakse nõiamoori oksest, süljest, väljaheitest: raganas vēmeklis ‘ein butterartiger, gelbweisslicher Schwamm an Wänden, Bäumen, auf der Erde, auch der Schwamm an Dielen usw. in Häusern’ (Ulm), raganas siekalas ‘Kuckuks-speichel’ (ME), raganu südi ~ vēmekli ~ splaudekli ‘der Schleim-Kusspilz (fuligo varians, Sommf.)’ (ME) (Dondangeni läti murdes öeldakse ragan süd (sitt) ~ saspļāvs (ila)). Eestis esineb vastavalt puugi pask ~ sitt, päära pask, puugi okse (Eisen, EM I 143), ka nõia või (Kreutzwald-Neus, MML 120/1; Kreutzwald-Boecler, DEAGWG 144) jm. (Vrdl. sel puhul ka pilvetükke § 35, LRU I 69. — Dr. G. Vilbergi arvates võidakse puugipasaks nimetada mitmesuguseid seeni Auri-culariaceae'de või Tremellinaceae'de sugukonnast.)

Jah, selle järgi võivat hommikul kohe ära tunda, kas võlu on öösel lehmi imend või mitte: kus võlu käib, sääl ta pasandab täis kõik ääred ja veered, kuna näit. libahundi jälgi polevat näind keegi (Kr). Võlu väljaheide on kord kollast, kord valget värvi: kui võlu lendab tühjalt, siis ta väljaheide on normaalselt kollane; kui võlu on imend enda täis valget piima, siis ta väljaheidegi muutub valgeks (Pz). Kui võluvõid lõigata hõbedase noaga, siis nuga saavat veriseks (V). Ja kui võlu on imend öösel lehmi, siis lehmade udarad olevat hommikul häisased ehk ilased (Pr). Et maksta kätte võlule piimavarguse või mõne muu kuritöö eest ja võtta temalt võimalus teha edaspidi kahju, selleks “pannakse kinni” võlu väljaheide, millest allpool üksikasjalikumalt (vt. § 172).

Täitsa igapäevane on ka võlu teine väljendusviis: välguna või meteorina taeva all lendlemine, et juga järel. — Kord jutustaja ise tulnud laupäeva õhtul jala Vānta = Windau linnast koju, istund natukeseks puhkama Lūž-jõe kaldale ja näind, kuis Piza tulitornile sugend kõrva veel teine tuli; ta istund ja oodand, kuhu see tuli läheb, — kadundki mitte kaugel temast, vast ainult veerand versta eemal tuli läind liivaküngaste taha Lūž-külla; selline suur-suur saba olnud tulel taga, eesotsas suurem, taga terav, kadund Lūž-küla küngaste sisse; küllap see siis võlu olnud, tulitorni tule mant hakand tulema, päris ligi jutustajale pole tulnud, enne pannud küngaste sisse minema (Ii 24 = S. 150).

Huvitav on jälgida üksikasjalikumalt võrdlusi ja kirjeldusi, millede abil iseloomustetakse võlu lendu. — Ta “käib” tulega taeva all (Sr), “ajeleb” tulega mööda õhku (L); “läheb” kui tulejuga (Sr, Kr) peenikesi sädemeid (Sr 20); “tuleb” kui säde välksatades zvörgšt (Sr); võlu “lendab” mööda õhku, tuli on tal suus (Kr 89); nagu “triip” ta “läheb” läbi õhu, tuleleek järel (Pz); võlu “ajeleb” taeva all, tuline “rada” järel (Kr); ta “läheb” kui tuli, saba taga (Pr); kui võlu “ajeleb” mööda taevast, siis temal on suur pikk tulisaba taga (V); võlu “käib”, tuliluuud taga, “ajeldes” (L); võlu “lendab” mööda õhku, ei teata õieti, mingi ta on, ent näha ta on nagu tuli, nagu suur tuliluuud lähaks läbi õhu, harva praegu küll nähakse, kuid neid on küll veel olemas (Kr); jutustaja ise kuulnud kord õhtul, kuis teine naine tulnud väljast ja öelnud: “Jälle üks tuliluuud pani Saaremaale piima tooma!” (Pr); võlu “lendab” nagu suur lind üle pää (Ir); tuleb nagu tuli, lind tuleb ja tuli läheb õueaida (Ii, Sr) — sellisena võlu kord ajelnud sisse sauna õue, kus olnud lehmad sees (Sr); võlu “ajeleb” läbi õhu nagu must kera või must hunik või heinasaad, tuli suus (Kr).

Lõpuks märkigem veel paar Liivi rannikul tuttavat võlu “kehastumist”: kord perenaine näind, kuis kärnkonn imend laudas ta lehma nisa küljes, läind pärast välja, “jäänd” selliseks võluks ja ajelnud tulejoana läbi õhu (Kr 224. = S. 152). Võlu muutumist laudas konnaks teab ka Saarimaa (Vir 93): konn tulevat püüda kinni, viia metsa ja lüüa tal jalg katki, siis võlu ei tulevat enam tagasi (Kl). — Edasi õpetatakse: kui suur (kärn)konn tuleb hoonete juurde, siis vaja panna ta vana pastla sisse, vedada

pastlaga (kannapool ees) teelahkmele ja visata sääil ümber; selline konn olevat kade inimene (L Lnb 941 (17)). Teinekord on nii, et võlu ennast sel momendil sugugi ei nähta, kui ta imeb lehma nisa man, aga vaat, lauda seinal nähakse alasti inimest, üht meest suurte munadega (Sr). — Jutustaja emal võlu käind iga öösi lehma imemas; ühel hommikul ta läind lüpsma ja näind: alasti mees suurte munadega seisnud seinal, vähenend järjest pisemaks, siis sähvatand nagu üks tulesäde ja kadund siis ära; aga sel hommikul lehm jäänd imemata (Sr 17 = S. 152). — Vikerkaarelisest tulejoast laudas vt. § 162 (L 109. = S. 132 + 152).

171. Kui küsida lõpuks, kes on siis õieti see võlu, kes “ajeleb” (L, Sr, Ir, Kr, Pr) või “lendab” (Sr, Ir, Kr) või “ratsutab” (Sr 125 — vt. § 174) alatasa õiti taeva all oma piimaimemise reisel või teab mis otstarbel, — siis on ühine üldine vastus: see on keegi inimene, kes võib “teha” end võluks (Kr) või “käia” võluks (L) või — nagu sagedaimini öeldakse — “jääda” võluks = iedõ pa-võluks (L, Ir, Kr, Pr, V). Võlu ei ole siis mingi eriline tehtud olevus nagu eesti-läti puuk, teda ei saa “saata” ka teine inimene nagu näit. painajat (vt. § 191), vaid inimene ise peab minema võluma. Ja muidugi, hääst see ju olla ei või: kust võlud võtavad sellise jõu, et nad võivad ajelda mööda taevast (Ir)! Võluks on ikka mingi halb inimene (L, Kr), kellel on paha vaim (Kr). Sellepärast öeldaksegi, et võlu on paha inimese hing, kes käib elajaid imemas (L, Sr), harilikumalt ikka keegi vana eit (Kr). Muidugi neid on siis ka kardetud ja neile tehtud teos ja sõnas ikka meelepärast (Ir 12).

See halb inimene käib võluna esimeses joones piima hankimas. Muidu on ta täitsa hariliku inimese moodu (Kr), kui ta läheb aga võluma, siis ta muutub taeva all lendavaks tulejoaks, luuaks, linnuks jne., nagu kirjeldeti eelpool. Ainult korstna läbi ta pääsvat välja, ahjuluud olevat tal reite vahel, sellega ta siis ratsutavat lehma lüpsma, oma riist kaasas, kuhu lüpsata, — selline põis olevat tal kaasas, nii suur nagu seapõis, kuhu ta lüpsvat oma piima ja viivat koju, valmis võid ta ei saavat viia (Kr). Ta läheb pimedas, tulejuga taga, nõiakott seljas (Saar Vir 93). Ta ise sääljuures olevat küll must, ja must olevat ka see mold või nõu, kuhu ta lüpsab selle piima, kuid punane juga on tal taga nagu tuli (V), kuna kollane rada jääb taha siis, kui ta on “teind” ennast täis (Ir). Üldisem kui põide või moldi või üldse lüpsmine (Sr, Kr, V) on piima endasse “imemine” (L, Pz, Sr, Kr, Pr, V); nii öeldakse võlust: “käib lehma imedes” (Pr), “veab lehmest piima välja” (L), “sööb enda piima ja koort täis” (Ir, Kr), toob selle omale koju ja “situb siis võid” (L, Kr), “teeb enda tühjaks” (Kr) jne. (vrld. § 170). Lehmade imemise kõrval teatakse, et võlu imeb ka inimesi, millisel korral sinine plekk jäävat nahale (L— vt. ka lhk. 80) (Vt. lisaks Lnb 672 (6): Võlu imeb öösel magaja verd või lehmanisast piima; vanasti tihti leitud hommikul, et võlusitt poti sees, kus ta juures käind (L)). Inimese imemine tuletab meile elavalt meelde slaavi maailmas nii populaarset ja säält balti ja germaani rahvastegi sekka levinend vampiiri, kelle mõjust oli juttu juba ka külminga puhul (vt. § 103, LRU II 56).

Võlu teeb üsna pikki retki või otse nii-öelda ookeanilende üle vete: ta võib kole kaugele ajelda mööda taevast (Ir). Alatasa kõneldavat, kuis võlu on lennand “üle mere” (Pr) ja nimelt just Saaremaale (Sr, Ir, Kr, Pr, V). Ire-küllast va Mats Mafi käinuvat mitu-setu korda Saaremaal lehma imemas (Ir 12). Jah, Saaremaa olevatki see võlude päris kodumaa, sääil asuvat neid väga palju ja säält nad tulevat üle mere siia Kuramaalegi (Ir Saar, Kr, Pr, vt. ka § 174). Sageli võlud tulevad ka Ruhnu saarelt (Ir Saar, Sn, V 143 — vt. § 172).

Iseloomustav on väide, et võlud pidavat käima alatasa imemisreisel otsekui sunniväel (Kr), või pidavat minema teatud õiti (Pr) teatud kohta (Sr), nagu ka nõiad (vt. § 167), libahundid (vt. § 184), painajad (vt. § 192) ja üldse kõik kuradi käsilased otsekui sunduslikult peavad tegema oma halba, — ka võlu tembel-detakse sellel läbi kaudselt kuradile alluvaks. Edasi seletetaksegi lausa, “kuradirahvas” (vt. § 121, LRU II 157) olevat need surnud, kes elus olnud võlud (Kr) (Ka muistendis “Poond nõiamoori pulm” öeldakse, et poonu olnud võlu (Pr 184 = S, 115, vt. § 131, LRU II 192/3). — Vt. veel lhk. 72: nõiamoor moondub pärast surma kitseks, võlu lehmaks (Kr)). Ning lõpuks kõneldakse juba isegi võluriigist ja võlude kuningast (Kr 44), päämehest (Kr 65) või suurisandast (Kr 147), kelles pole enam raske tunda ära kuradit ja tema riiki (vt. vastavaid muistendeid § 174, S, 156).

Võluks saamise või “jäämise” saladust teatakse vähe. — Kui tahetakse jääda võluks, siis minnakse vanakuu neljapäeva õhtul tara (aia) tugiteiba manu ja võetakse ühes mold, kus on sees “kuradisitta” ja “merekuradisitta” (vt. § 119, LRU II 149) kokkukeedetult, sääil seistakse ise ees, taga see mold ja molli taga puusööd (või põis?) ning üks selline lai leht (“teeheina” leht), siis võitakse selle keedetud määrdega otsa, — siis tekkivat tuli ja nõnda see võlu olevatki valmis (V) (Väga sarnanev sellele on ka painajaks moondumise võte (vt. § 191)— jutustaja ei teadnudki õieti, kummale kalduda. Võtte olulisemad jooned viitavad ometigi ilmselt algupärasemalt võlu poole. Määrdega võidmine on kandund võlult üle isegi

libahundile (vt. § 185) ja külmkingale (vt. § 102, LRU II 56)). Täienduseks teatakse, seda määret keedetud õllega segatult (Pr). Võluks saadavat ka nõnda: võetavat seda pikka laia heina, mis kasvab aiateivaste all, võetavat kolm heina, saunaahju suust liiva kolm korda, toaahju suust koldest tuhka kolm korda ja keedetavat see puha kokku, võitavat sellega otsa ja loetavat sõnu kah pääle, aga vaat need sõnad on unund ära (Sn, V). Arvatakse ka, et võluks saadakse ainult selleläbi, et lennatakse välja just korstnast, luud reite vahel, muidu mitte (Kr).

Edasi kõneldakse, et võlud ehk tuliluuad tekkinuvad nõnda. — Kui laps sünnib, siis kaks-kolm naist võtavad lapse ja viivad kotta, kus tuli põleb, jooksevad lapsega ümber tule ja pilluvad teda ka üle tule, sõnades, las see lapse hing “ajelgu” üle seitsme isanda maa-ala ja las tehku, mis tal “pannakse” s. t. kästakse; kui see laps kasvab nüüd suureks ja kui temale tuleb kätte see aeg, siis ta jääb magama ja temal tuleb suust välja pisukene hiir ning jookseb ära — see hiir inimvaimuga “jääbki” siis tuliluuaks ja “ajeleb” mööda taevast sinna, kus ta saab imeda lehma või inimesi; kus kohal ta imeb, sääl jääb inimesele sinine plekk reiele, käele, või seljale; kui ta on imend oma aja ära, siis ta peab tõttama tagasi oma keha manu ja pugema taas suust sisse, — siis see inimene elustub uuesti, tõuseb magamast üles ja läheb edasi oma teed nagu puha teisedki inimesed; kui aga vahepeäl, kuni see hiir inimhingega pole tulnud veel tagasi, kui sel ajal keegi keerab ta keha ümber, kus jalad, sinna pää, siis see hiir ei leia enam suud üles, siis see inimene ei või saada enam ellu ja jääb magama “kogu ea pääle” (L). Peaaegu samuti seletetakse, võluks inimene olevat “ära tehtud”: “vanaemad” s. t. ammed mässivad ja muhkeldavad lapse võluks; kui siis see inimene läheb võluks, siis ta keha on otsekui surnud; kui hing tuleb tagasi, siis pisikene hiir tahab pugeda sisse; kui keha aga on keerdud ümber, siis see hiir ei saa tagasi (L). — Hiiremotiiv juhib meid muistendile hingeloomast ja ümberpööratud kehast, mille kohta vt. § 173 ja 179.

Nagu harilikult ikka mütoloogiliste mõistete vahel piirjooned hajuvad ebaselgeiks ja erikujud seginevad üksteisega, eriti veel meie päevil, kus mõisted ise tuhmumas ja ikka enam mineviku mälestuseks muutumas, nii hoomame ka võlu-nimetuse äravahetamist muude olendite nimedega. Juba külmkinga puhul viidati selle ühtesulamisele võluga (§ 102, LRU II 54/6), ka oli eelpool (lhk. 78) juttu vampiiri joontest võlus. Samuti segatakse mõnikord mõtlemata võlu ja painaja nimed (L, Sn, V; vt. alamärkus lhk. 79; vt. L 109. — § 162) (Vt. ka § 173, kus hingelooma-muistendis hariliku võlu kõrval esineb paaris teisendis painaja (V 72 ja Kl 27.)). Edasi võlu ligineb sisuliselt ja nimegi poolest (vt. § 169) libahundile, nii et sama muistendi teisendeis esineb kord libahunt, kord võlu (S. 156 — vt. § 174), või isegi ühessamas jutustuses kõneldakse kobamisi mõlemast korraga segi (Kr 279 — S. 176, vt. § 189). Võlu ja libahundi kõrvutamine on põhjustand küllap sellegi, et muistendile värske liha hankimisest, mis on tüübilisi libahundi-motiive (S. 164 — vt. § 186), seltsib paralleelredaktsioonina samalaadiline muistend võlu või hankimisest:

PERENAINE SITUB VÕID KAUSI (S. 154)

Ühel vaesel peremehel olnud iga päev väga lahja söök, kuid korraga hakand tekkima palju rasvasemat rooga. Sulane imestand siis, kust peremees saand selle rasvase söögi.

Kord lõuna ajal sulane pikutand voodis nagu magaks ja näind, kuis perenaine tulnud tuppa, astund lauale, kuhu olnud pandud söök, tõstnud enda rõivahilbud üles ja sittund võid kaussesse söögisse.

Nüüd poiss saand aru, et perenaine käib võluks, lehma ja inimesi imemas, ja läind sellepärast säält ära. — L 11.

Lõpuks mainitagu, et võlu esineb pahatihti ka lihtsalt sõimusõnana, näit. “ah sa va võlu, või mina pean sind kandma!” (L 57 — Mt. 1707’).

172. Et kaitsta oma karja võlu imemise eest, maksta kätte talle piimavargust ja igasugu muud kurja ning võtta võlult isegi võimalus teha kahju edaspidi, selleks otsitakse igasugu vastuabinõusid ja võtteid.

Et va võlu ei pääseks üldse lehma nisagi ligi, seks ettevaatlikud lüpsjad teevad alati õhtul käega risti lehma udara alla pääle lüpsmist (Kr). Rist aitab ju aina iga halva vastu, sellepärast tehakse ka võlu vastu kaitseks (nagu alatasa painaja puhul — vt. § 197) lauda uksele söe või kriidiga viienurgaline rist s.t. pentagramm (Kr), eriti tehakse seda veel pühade õhtuil — jõulu ja vana-aasta ööl, kus kõik nõiad, võlud, painajad, libahundid ja puha paha on eriti liikvel (Kr). Samuti võlu ligipääsu takistuseks puuritakse lauda seinasse oherdiauk, määratakse punn sõnikuga ja pistetakse tagurpidi augu ette, — siis võlu ei saa sisse (Kr).

Ligipääsu võimatukstegemise katsete kõrval püütakse teiseks peletada võlu igasugu võtetega eemale, vigastada ja võimalikult isegi hukata teda. Selleks visatakse talle (nagu üldse nõiale — vt. § 156, tuulis-pääle — vt. § 182, painajale — vrld. § 198) puuga või mis tahte asjaga järgi: niipea kui trehvab pihta, kohe võlu on otsas; kuid tjah, harilikult ju ei trehva: ta lendab nii kolekiiresti kui säde, välksatab zvärgšt... ja läind ongi, — kes siis säääl suudab trehvata (Sr). Üks kõige kindlaimaid abinõusid võlu vastu on hõbekuul. Hõbekuuliga ainult võivatki lasta teda maha, kuid siis ta olevat ka silmapilkselt valmis (Sr, Pr). Sellepärast lastud alatasa jõuluõiti ja vana-aasta-õhtuti hõbekuuliga neid võlusid (Kl), lastakse lihtsalt kas või hõbekopikaga (Sr) või hõbenööbiga (Ir Saar, V 143). Järgnegu sellisest võlu laskmisest hõbedaga paar lugu. —

MEES KÖMMUTAB VÕLUEIDE HÕBEDAGA MAHA (S. 150)

Jutustaja mees teise vanamehega läind kord teed mööda. Säääl järsku võlu läind tulena kui juga peenikesi sädemeid. Teisel mehel olnud püss kaasas, ja ta öelnud, vaja kömmutada see maha, võtnud püssi ja lasknud, trehvand pihta ja... lasknudki tule maha. — Säälsamas ees olnud üks väike talu. Nad kuulnud toas laulmist ja läind vaatama. Üks vana naine olnud surnud, ja kuul olnud sel eidel sees, kas maos või õlas kuskil, ei mäleta. — Noh, see ju siis see võlu olnud. Niipea kui mees lasknud hõbekuuliga, nii vanaeidel kuul õlast läbi ja valmis. — Sr 20.

RUHNULASED VÕLUDEKS (S. 150)

1) Kord ruhnulased tulnud Kuramaale kalastama ja mõned neist tulnud Vanatämšt-tallu (Kl ja M vahel, nüüd seda talu enam polegi). Kevadel nad tulnud ja sügisel läind taas minema. Kuid pääle nende äraminekut peremees läind ühel õhtul välja ja näind, kuis üks lind lennand tema tallist ikka ikka Ruhnu poole. Peremees joosnud tupp, pannud hõbenööbi püssi, lasknud linnule pihta ja trehvand just reide.

Teisel kevadel ruhnulased tulnud taas Kuramaale ja just needsamad mehed, kes olnud ennegi, üks aga olnud lombak. Peremees küsind, kuis ta jäänd lombakuks. See vastand: “Kas sa siis ise ei tea! ise sa ju minu lasksid!” Peremees öelnud: “Ma pole lasknud sind, vaid ainult üht lindu.” Ruhnulane siis seletand: “Ma olin see lind ja ma tulin su elajaid nõiduma, kuid see oli su õnn, et sa nägid, — sellepärast ma ei saand.” — V 143 < Sn.

Esitet loos ei väljendu õieti selgelt, kes oli siis see nõiduja, see lind. Kuid teises samalaadilises loos, mille on pannud kirja Saarimaa, öeldakse ka selge sõnaga, et see olnud võlu.

2) Kuolka pool käind ühes talus iga aasta kalastajaid Ruhnu saarelt. Kord nad öelnud: “Me teame, mida teil järgmise jõulu aeg on laual.” — “Kust te seda teate?” küsind talurahvas. — “Küll me teame ja avaldame selle, kui järgmine kord tuleme.” Peremees otsustand valvata jõulu aegu järele ja hoomandki, kuis kaks võlu tulnud lennates üle mere. Üks neist jatkand oma reisi Mustanumküla poole, kuid teine peatund talu kohal. Siis säääl laetud püss vanaaegsete hõbenööpega ja lastud võlu maha. Pärast teine tulnud Mustanum-küla poolt tagasi, võtnud oma mahakukkund kaaslase ühes ja liikund koos Ruhnu poole. — Kui kevadel Ruhnu mehed tulnud taas tallu, olnud üks neist lombak ja öelnud: “Miks te nii tegite!” — Ir Saar, Vir 93.

Harilikke võtteid on võlu taevast mahalagetamine või taevasse seismapanek, nii et ta ei saa liikuda edasi. Saarimaa (Vir 93) kõneleb isegi, kuis keegi mees nähes võlu pannud selle tantsima ja takistand teda selleläbi paha tegemast (Ir). — Võlu taevast kukutamiseks pole vaja õieti muud midagi kui “tabada” s. t. arvata ära selle inimese nimi, kes ajeleb parajasti tulijoana läbi õhu: niipea kui tabatakse võlu õige inimnimi, kohe ta kukub taevast maha (L). Kui nähakse võlu ajelevat mööda õhku, siis vaja “heita” kahe nimetissõrmega punasele lõngale sõlm “pääle” (s. t. teha sõlm sisse), — niipea kui tõmmatakse sõlm sisse, kohe võlu kukub maha (Pr). Edasi võlu kukub maha, kui saadakse teha või: “heita” kahe nimetissõrmega, mil on sõrmus, maa pääle kaks risti nii, et mõlemad sõrmed korruga algavad ja korruga lõpetavad (Pr):

Ja kui sa saad siis mahakukkund võlu kuidagi kätte ja virutad talle..., siis see inimene on kohe valmis, “otsas” (Sr).

Võlu seismapanek taeva alla on samuti kerge. — Saarimaa (Vir 93) kirjeldab ebamääraselt, et kui saadakse siduda võlule nõör selga, siis see ei või lennata (Ir), kuid jääb arusaamatuks, kuid võidakse üldse siduda nõöri selga võlule, kes lendab taevas. Küllap siin on mõeldud mingit maagilist nõörisidumist inimese enda man, nagu selgub järgmisest kirjeldusest. — Punasele lõngale tehakse võlu nähes palju sõlmi — vastu päeva seatakse üheksa korda üheksa sõlme või kuidas see nüüd oli, säääl juures öeldakse ei tea mingisuguseid sõnu kah, — siis võlu jääb paigale ja ta saba väriseb ühel kohal, ei saa ega saa edasi, kuni seismapanija (poisikesed ju seda ikka tegid) laseb ta taas selle punase lõngaga valla, harutades lahti sõlmed (Pr). Võlu vangistamiseks jätkub nähtavasti ka lihtsalt lõnga sõrme ümber sidumisest. — Kord keegi poisikene läind kooli, lõng ümber sõrme; säääl tulnud tema poole punane tulekera ja moondund naiseks, kes kiskund poisi sõrmelt selle lõnga ja kadund siis taas tulekerana üle katuse ära (Ir 32° = S. 151).

Eriti sagedasti tarvitet võte võlu vastu on ta sisikonna “kinnipanek”. — Tark inimene, kes mõistis nõiduda, pani võlu seest kinni mis kinni (Ii, Kr): kui võlu käib, siis visatakse midagi ahju, kas inimese sitta või midagi muud, — kohe võluks käind inimene on seest kinni ja tuleb lahtilaskmist paluma (Kr). Kuid kõige populaarsem võte võlu sisikonna kinnipanemiseks on võlu väljaheite (vt. § 170) võtmine ja “kinnipanemine” — vastavalt see mõjub siis ka võlu enda suhtes kinnipanevalt, millest jutustetakse palju üksikasju. — Võlusitt maetakse maha või nõiutakse kuidagi ära (Pr); pannakse pudelisse kinni (Pz 11), tihti seotakse veel kivi pudeli külge ja lastakse siis vee alla põhja (L). Teinekord tehakse puusse auk, pannakse võlusitt auku ja aetakse punn ette (L); sageli pannakse tema lihtsalt õõnsaks uuristet puutükisse ja mõlemad otsad topitakse kinni (Kr), ja veelgi sagedamini võlusitt pannakse kinni sarve sisse (Kr, Pr, V), nimelt lehmasarvesse (Kr), pihelgane punn pääle (Pr). Ja siis see puusse või sarve kinnipandud võlusitt viiakse korstnasse suitsuma ja kuivuma (Kr, Pr) või visatakse küdevasse ahju, olles ise tagurpidi, nii et ise ei nähta (Kr 115), — “siis sel sittujal luhvt ei saa läbi” (V), “ta ei saa enam sittuda” (L, Kr) ja “läheb lõhki” (L); siis see võlu jääb haigeks, põdema (Kr) või kuivab ära, kui ta ei saa võtta midagi kinnipanijalt (Pr). Siis võlu tuleb kinnipanija manu “lahtilaskmist” paluma: palub lasta teda välja sest pudelist (L), palub anda talle midagi (V) süüa või juua, leiba või mingit asja (Kr), seletades, ta olevat nii kolehaige (Kr). Kui kinnipanija annab talle palutavat, siis ta saab terveks, muidu aga jääb haigeks (Kr) või saab isegi otsa (V) (Vrdl. nõia puhul § 160).

“VÕLUSÜLG PUDELIS” (S. 153)

Va Trīn Piza-külas olnud võlu, läind mööda õhku nagu triip, tulejuga taga, ja süljand või sittund kah. Kord üks saarlane Mařt võtnud seda sülge ja pannud pudelisse kinni, nii et õhk pole pääsnud ligi. Siis see va võlu Trīn tulnud joostes sinna, kuid naised peitnud tema eest kõik kraami ära, pangid ja muu, et ta ei saaks midagi juua ega võtta. Siis ta olnud päris lõpmas ja palund nii palju ja nii palju, kuni see saarlane lasknud ta valla. — Pz 11.

“VÕLUSITT KAPSASTE PÄÄL” (S. 153)

Oma kolmkümmend aastat tagasi jutustaja õde koos teistega kitkund Rõkšt-talus (Ir) kapsapeendraid, ja kapsad olnud otsekui süljatud täis. Siis nad õpetand üht poisijõnglast, võtku ta seda sülge, pangu lehmasarve ja visaku ahju tulle, olles tagurpidi, nii et ta ise ei vaataks. Natukese aja pärast tulnud sääältsamast talust keegi eit tuppa nii haige, nii haige ja küsind midagi juua. Nad kõnelnud omavahel enne kokku, et ei tohi anda midagi. Toas olnud ka koer. Siis see eit tahtnud saada peni karva. Peni aga pugend tema eest voodi alla, eit järele ja võtnud karva, läind taas toast välja — olnudki terve. — Kr 115 (Kah “maagiline ülekanne” (vrdl. § 160)).

173. Pääle eelpoolkäsiteldud motiivide on Liivis võlu nimega lahutamatu seotud veel kaks rahvusvaheliselt tuntud muistendit, mida jutustellakse rannikul küll väga mitmes variatsioonis, kuid milledes päätegelaseks näikse kujunenuvat stereotüüpselt siiski võlu.

HINGELOOM JA ÜMBERPÖÖRDUD KEHA (S. 155)

(Vt. ka § 171 ja 199. — Vastavaid paralleele vt. näit. Lätis LP VII 15 jj.; Eestis FFC 25, S. 99; Saksas Grimm, Deutsche Sagen I² 294 (248). Vt ka Russwurm, SaHWÖR 149 (157), kus palju vastavat kirjandust

tsiteeritud. Keha ümberpöörmise lugude kohta kirjutab Mogk (GM² 33, § 24): “Ähnliche Sagen sind über die ganze germanische Welt verbreitet und lassen sich bis in die früheste Zeit deutscher Geschichte zurückverfolgen. Ausser Mäusen sind es besonders Schlangen und Wiesel, die dem Munde des Schlafenden entschlüpfen.” Vastavaid näiteid slaavi maailmast vt. Афанасьевъ, Поэт. воззр. III 214 jj. — Edasi vt. § 179).

15 varianti: (IvÜ): 1 L 51 — 2 Pz 10 — S Ii 22, 4 Ii 25 — 5 Kr Ket 89 (33) = 6 Kr 2, 7 Kr [137] — 8 Pr [4-], 9 Pr 59, 10 Pr 231 — — 11 V 72 — 12 Kl Saar Vir 91, 13 Kl 11, 14 Kl 27 — 15 L 183.

1) Unenäo redaktsioon (5, 6).

“Järve pääl” (s. t. merrelastud Baža-järve asemel) kaks meest niitnud heina ja “pannud” lõunaund magama. Üks mees hakand kohe norisema, kuna teine olnud veel ärkvel ja näind, et kaaslasel tulnud suust välja kollane kärbes. Mees imestand ja vaadand, kuis see kärbes läind üle rokapangi sanga. Mees liigutand sanga, kärbes pidand kukkuma peaaegu pangi ja lennand siis ära metsa.

Nüüd see mees, kes olnud ärkvel, keerand mehe, kel kärbes tulnud suust välja, teisiti — pää sinna, kus perse olnud — ja vaadand, mis edasi sünnib. — Tüki aja pärast kärbes tulnud tagasi niisama üle selle rokapangi sanga ja läind mehe pää juurde, kuid pääd pole olnud enam endises kohas, ja siis see kärbes “eland” s. t. toimiskelnud mehe perse ümber ega ole saand kuidagi sisse.

Siis ärkvelolija pöörnud teisel mehel pää taas sinna, kus see olnud. Kärbes ajelnud suust sisse, ja mees ärgand kohe üles, süljand ja öelnud: “Ah sa ime sind, mida ma nägin unes: just praegu läksin üle Suursoo ja pidin kukkuma sinna sisse, kuid ärkasin siis üles, kui mu ots olnuks!” — Teine mees teadnud, mida see tähendand, ja öelnud: “Sa tahtsid ju kukkuda rokapangi!”

2) Kõrvakiilu redaktsioon (13).

Suvel heinaaegu, kui rahvas tööskelnud metsas heina kallal, perenaine toond töölisile lõunasööki küüni manu — niit olnud säälsamas talu ligidal. Inimesed söönd lõuna ära ja pannud “päevasüdant” magama tunniks ajaks. Muud kõik jäänd magama, ainult poiss olnud veel ärkvel. Ka perenaine pannud magama, kuid poiss näind, et perenaisel tulnud suust välja kollane lind, tantselnud ümber seda suud raasike aega ja lennand minema.

Noh, ja perenaine nüüd magand, kuid natukese aja pärast poiss tõusnud üles ja keernud perenaisel pää sinna, kus jalad. Noh, pisikene lind tulnud tagasi tüki aja pärast, tantselnud ja keerelnud nüüd säääl kohal, kus olnud jalad, piuksund ja otsind seda kohta, kust saaks taas sisse.

Poiss oodand tükk aega, ja kui see lind olnud küllalt juba lennelnud säääl jalgade ümber, siis poiss võtnud pöörnud perenaisel pää sinna, kus jalad olnud, — kohe lind suhu sisse. Perenaine saand silmapilk virgele, tõusnud üles, läind poisi manu ja andnud sellele kaks korda üle kõrva, et see nõnda teind. Poiss öelnud vastu: “Sellepärast ma nii tegin, et sa käid ilma lehma mööda ümber, sina oled võlu!”

3) Surma redaktsioon (12)

(Selles redaktsioonis ei kõneldagi õieti võlust ega keha ümberpöörmisest, vaid siin esineb ainult hinge-loomaa-motiiv. Sissejuhatuseks sellele Saar (Vir 91) seletabki veel lisaks hinge kehastumisest koeraks: see inimene ise magab, aga ta vaim käib ümberringi, see läheb nagu koer (KI)).

Mustanum-külas kord keegi naine magand elutult ahju taga, kuna ta vaim käind kuskil ära. See tulnud siis tagasi pisikese linnu kujul, katsund päästa kehha sisse, esiti tagapoolt ja pärast suust, kuid pole pääsnud. Naine surnud ära.

4) Varjusurma redaktsioon (10).

Üks naine läind taas võluma. Kuskile ta “pannud end magama”, kuhu see lind tuleb tagasi (see lind vaid kõik selle ime ju teeb!), kuid üks poiss näind seda, peremehe sulane. See olnud nagu kuulnud midagi sellist ja see võtnud hoopis, kandnud naise teise kohta ja keernud, kus pää, sinna perse, teisiti, ning naine olnud otsekui surnud.

Õhtul mees tulnud koju, — kus naine? Lapsed pole teadnud. Arvatud, et ta läind külla. Poiss kah pole julgend ütelda, millise kelmustüki ta teind. Siis perenaine läind ajama vasikaid lauta ja leidnud, et neil säääl on üks naine surnud. Perenaine läind siis ütlema, et see naine on säääl surnud, nende vasikatekopli juures.

Naine toodud tuppa — valmis, mis valmis, et vaja pesta ja riietada. Öö ta hoitud veel toas, pandud suririideisse ja viidud siis hommikul laua pääl aita. Päeval lapsed läind taas vaatama sinna aita, kuna mehed teind puusärki. — Niipea kui lapsed teind aidaukse valla, kohe ka üks pisikene kollane lind lennand aita sisse, — olnud neli last, kes seda näind. Lapsed olnud veel säälsamas juures, kõnelnud, nutnud... — ema hakand liigutama. Siis lapsed tormand tuppa isale ütlema, et ema liigutab. Tulnud vaatama, — olnud teine juba istuli ja elus.

Perenaine, see küll kahjatsend siis, et puusärki pole olnud kohe valmis, et saanuksid panna ta enne kirstu: ta olnud ju hoopis halb inimene säääl külas, see naine. Ja meeski öelnud naisele: “Teadnuksin ma seda, et sina sellist tööd teed, siis ma pannuksin sinu küll püti sisse ja kaane pääle, et sa mädaneksid!” Pärast seda naine olnud siis kah mõne aja, et pole teind midagi, kuid hakand vana jora ajama siis jälle (Teinekord jutustaja seletas, lind pääsnud aita siis, kui peremees lukustand aidaukse lahti. Ärgand ellu, naine pahandand peremehega veel päälegi: “Miks sa mind luku taha panid? sa ju teadsid küll, kus ma käin!”).

5) Või redaktsioon (8, 9).

A. Naine, va võlu, toond Saaremaalt lehma ja kogund kahe nädalaga leesiku võid. Mees näind kord, naine magand haul, ja pöörnud naise ümber. Tulnud kollane lind ega ole leidnud suud, kuni mees elustand oma naise (8).

B. Sikrõg-külas üks naine, va Spruojg Liž, olnud võlu. Ta läind võluma, kuna keha olnud orus otsekui surnud — see oluiks nagu siinsamas taras, vana kalmistu kõrval. Noh, ning ta mees leidnud oma naise säääl maas ja mõelnud: “Oot sa kurimait, nüüd sa oled ülekohtu pääl, nüüd ma keeran su teisiti!” Mees keernudki ta ümber — kus pää, sinna perse. Natukese aja pärast tulnud pisikene kollane lind, tahtnud, vaat, saada kehha sisse, kuid nuhkind säääl sitaangu juures — pole saand sisse. Nii ta säääl toimiskelnud oma tund aega, mees aga naernud kaugemal aina ja naernud, mõelnud siis, et kui pikalt teda ikka piinata, ja keernud keha tagasi. Kohe pisikene kollane lind suust sisse — vaat, see olnud naise vaim — ja naine saand ellu. Ning see naine korjand siis kahe nädalaga kakskümmend naela võid, ja see olnud veel sügisel, kus lehmel on veidi piima, kuid keegi pole ostnud seda võid. Kus see naine käind, kes seda teab — kust aga võind saada võid, küll Saaremaal, küll “kus-ei-kus”. Selsamal sügisel nad toondki selle lehma Saaremaalt “pisimaarjapäeva” (= ussimaarjap.) paigu, ja pärast neil olnud võid nii et... (9).

6) Segaredaktsioon (1—4, 7, 11, 14).

I Naise keha hingetult maas:

A Jutustaja meheisa vend läind mööda teed. Üks naine olnud pikali maas (1).

B a Jutustaja kodukülas Pizas üks suur Trin olnud võlu. Kord see läind Lüz-külla võluma, lehmi piinama, ise magand otsekui lõpnud teeveeres maas (2).

b Üks laps olnud tal kaasas, selle ta pannud omal pääd otsima (2).

C Pizas üks naine olnud karjas ja surnud ära — vaim tulnud välja ja läind lehmi imema (3).

D a Inimene “jäävat” võluks. — Kord naised olnud karjas, kolm naist. Ei tea, kuis nad säääl olnud — üks karjus heitnud magama (4).

b Pärast teised ajand tend küll ja küll üles, kuid mitte pole jaksand äratada, — olnud teine otsekui surnud. Siis naised arutelnud (nad nagu olnud kuulnud vanult inimesilt), et küllap ta on jäänd võluks, see vaim temal (4).

E Naine magand (7).

F Ükskord olnud üks vana naine ja lapsed karjas. Vanaeit jäänd magama (11).

G Üks naine läind võluma või painajaks, kes pigistab inimest, teisele naisele pääle (14).

II Hingeloom tuleb kehast välja:

A Hiir nuhkind tal pää juures (1).

B Lind tulnud tal suust välja (7).

C Siis lapsed näind, kuis eide suust lennand välja “lepalind” s. t. liblik (11).

III Magaja pöördakse ümber:

A Kaks rätsepat keernud naise silmili (1).

B a Siis üks mees keernud ta pää sinna, kus jalad (2)

b ja vaadand ise säääl juures (2).

C Naine keerdud ümber (3).

D a Siis teised karjanaised võtnud ja keernud ta ümber — sinna, kus pää olnud, sinna keernud jalad (4)

b ja oodand, et näis, mis nüüd “sugeb” s. t. juhtub (4).

- E Magaja keha käändud ümber (7).
 F Nii kui liblik lennand välja, kohe lapsed keernud eide ümber — kus jalad, sinna pää (11).
 G Sääl olnud tark mees, keernud naisel pää sinna, kus jalad (14).
- IV Hingeloom ei pääse kehha:
 A Tulnud hiir, pole saand enam suu juurde, vaid läind tagumiku poole, nuhkkind kaua aega sääl, kuid pole “passind” sisse (1).
 B a Siis tulnud üks hiir, läind sinna, kus jalad olnud (see see ta vaim olnud), kuid Trin olnud valmis s. t. surnud (2).
 b Hiir tahtnud juba ära minna (2).
 C Imend lehmi, tulnud tagasi, kuid pole leidnud enam suud, see vaim, kes olnud nagu pisikene lind või pisikene rott (3).
 D Nii nad sääl valvand ja näind, kuis üks hiir tulnud ja tahtnud minna suust sisse talle, kuid “eland” s. t. tööskelnud tagumise poole juures (4).
 E Lind pole saand tagasi (7).
 F Tüki aja pärast liblik tulnud tagasi ja „eland” naise jalgade ümber (11).
 G Sääl ajelnud rott või hiir, otsind suud jalgade mant, kust ta läind painajaks (14).
- V Keha käändakse endisse asendisse:
 A Mehed keernud naise tagasi (1).
 B Siis mees keernud pää tagasi, kus see olnud (2).
 C Pärast naine pandud niisama tagasi (3).
 D Nüüd nad võtnud ja keernud ta niisama tagasi, nagu ta enne olnud, see inimene (4).
 E Magaja käändud vanna asendisse (7).
 F Kui olnud lehmade koju ajamise aeg, siis lapsed keernud eide tagasi, nagu ta esiteks olnud (11).
 G Tund aega naine olnud otsekui surnud, siis keerdud ta tagasi (14).
- VI Naine ärkab ellu:
 a Kohe hiir (1, 2, 4) ~ lind (7) ~ liblik (11) läind suust sisse, ja naine saand ellu (1, 2, 3, 7, 11) ~ ärgand üles (4).
 ba Ärkaja öelnud, oi, kui magus uni tal olnud (4).
 bb Siis eit öelnud lastele: “Olete teie küll häbematud! Miks te mulle vanale inimesele nõnda tegite?” — Ning pärast eit olnud selline haiglane, sest liblik olnud liig kaua ära, pole pääsnud sisse (11).
- VII A See naine olnud võlu (1).
 B Hiir olnud Lūž-külas (2).
 C See naine olnud Vaid-külas ja käind painajaks (11).
 D Naine saand sõimata (14).

7) Lisa (15) (Raamatu trükkimisel saadud uus teisend).

Üks vana naine — Piza-külas ta eland — olnud suur nõid. Ta käinuvat võluks ja kukkund kord maha Värnajuom-mäele. Vana Vene Jüri, kes teeninuvat kroonuteenistuses kakskümmendviis aastat, tulnud teenistusest koju ja eland Sauzgalala talus. Kõrtsi minnes ta leidnud selle naise otse tee päält lõpnuna naga ärasurnu. Jüri ajand, las tõusku üles, — ei ole liigutand. Jüri mõelnud, kuss, kuss. Ta kuulnud ju enne, et see naine käib võluks. Jüri keernud tal pää sinna kus tagumik ja mõelnud: nüüd vaja jääda raasikeseks seisma, et näha, mis sünnib. Korruga tulnud pisike hiir joostes metsast välja ja aina selle tagumiku ümber joosnud sel naisel. Nüüd Jüri mõelnud: vaja keerda tagasi see pää. Niipea kui lasknud pää jällegi maha, kohe hiir naisele suhu sisse, naine elus, karand üles ja joosnud minema koju (Esitet jutustus laseb aimata, kuidas vast tavalised langetõbiste kukkumised kas või keset teed võivad kinnitada omaltpoolt selliste hingelooma-muistendite levimist tegelikus elus. Vt. ka § 179).

174. Kuna keha ümberpöörmise lugu tuntakse kogu rannikul, siis enam Ida-Liiviga piirdub sellevastu teise kuulsa võlu-muistendi tundmine, kus kõneldakse võlude ülemereleennust ja kummalisest peotsemisest teatud õil. Tavalise võlu-nimetuse kõrval ristitakse peotsejaid mõnikord ka libahunteks (Sr, V) ja lisatakse, et vanad saarlased kutsunuvat neid ka veel maksameremeesteks (Sr) (Maksamerest vt. § 59, LRU I 113/4). Nad tulevat kokku, küll Saaremaalt, küll Kuramaalt, teatud kohta, jõuluõöl, nii mehi kui naisi, lendavat läbi õhu kaksiraksi ahjuroobil ja pidavat siis sõda omavahel: raiuvat üksteist puumõõkega ja ütlevat sääljuures “õhtul haige, hommikul terve!” (Sr). — Laskem järgneda jutundid (Võlude ülemere-sõitest vt. veel § 171, lhk. 78/9; nõidade kooskäimisisit vt. § 156, lhk. 22; külmkingade “konverentsist” vt. § 102, LRU II 55; vrld. lõpuks isegi painaja ülemere-käimist § 192 (Sr 44° — S. 183)).

VÕLUDE SÕIT SAAREMAALE (S. 156)

(Vastavaid teisendeid vt. näit. Lätis Mag IV, 36; DL IV 48; LP II 54, V 158, VII 101; vrdl. ka Šmits, LPT II 509/23 (Mt. 306); Eestis FFC 25, S. 106; Saksas Grimm, DM³ II 1003 jj.; Wuttke, DVA³ 157. Häa ülevaate vastavast motiivist germaani maailmas pakub Mogk, GM² 48. Slaavi ainestikku vt. Афанасьевъ, Поэт. возр. III 469/84 ja Sumcov'i artikkel, Русский филологический Вестникъ, 31 (1894), 299—304.)

10 varianti (NB kõik lvD): 1 Sr 43, 2 Sr 125 — 3 Kr 44 (Loetud sõja ajal läti juturaamatust), 4 Kr 65, 5 Kr 89, 6 Kr 147 — 7 Pr [12:], 8 Pr 58 — 9 V 102, 10 V [180].

1) Unustet noa ja pillimeeste redaktsioon (1, 2, 5).

- I Keegi poiss kaubelnud end ühe peremehe juurde sulaseks. Peremehel olnud kaks tütart ja need olnud võlud. Ühel ööl poiss teind nii, nagu jäänuks ta juba magama. Tüdrukud pannud talle tuliseid süsi peosse, et näha, kas ta tõega magab. Poiss magand edasi, nagu ei teaks ta midagi (2).
- II A Tüdrukud arutand siis omavahel, et vaja minna Saaremaale ühte mõisa lõikama lehmel keeled suust välja (2).
- B Kord peremeest-perenaist omavahel arutand, et täna vaja minna Saaremaale üle mere piima tooma, võluma Saaremaa talli (1).
- III A Tüdrukud läind välja, langetand end maha ja keernud ümber, — säääl olnudki neil tiibega sokud all, ja nad ratsutand üle mere (2).
- B Keegi perenaine, va võlu, läind Saaremaale, läbi õhu lennand, tuli suus (5).
- IV A Näilikult magav sulane luurand seda, teind nõndasama, temalegi tekkind sokk alla, ja ta ratsutand tüdrukuile järgi (2).
- B Üks poiss näind salajas, kuis perenaine teind end võluks; poiss teind samuti ja lennand kah võluna naisele Saaremaale järgi (5).
- V A Kui peremeest-perenaist lüpsnud lehmad tallis ära, siis nad arutand säääl omavahel. Perenaine öelnud: “Minul pole väitse, teeks muidu mõne lehma valla, lõikaks kütkmed katki, las nad puselgu muid” (1) (Küllap nad tahavad lõigata lõõgu katki ja ajada lehmi pusklema selleks, et lehmade omanikud ei saaks aru võlude öisest piimavargusest, vaid peaksid piima puudumist lehmade eneste süüks, — muidu võetaks ju tarvitusele kaitseabinõusid võlude vastu).
- B Kui nad ratsutand mõisalauda ukse juurde, et lõigata keeli, siis üks öde öelnud järsku teisele: “Aga minul pole väitse ühes! kas sinul on?” — Teine vastand: “Minul kah ei ole!” (2).
- C Nad jõudnud “talli” s. t. lauda manu, kuid poiss pole pääsnud sisse; perenaine läind lauta võluma ja lehmi imema ning öelnud, et oleks pussi vaja (5).
- VI A Peremees ütelnud siis, et temal on väits ühes, ja siis lõigand neid kütkmeid katki mõnel lehmal. Nad võtnud oma piima ja tulnud Saaremaalt tagasi (1).
- B a Säääl poiss hüüdnud: “Minul on nuga!” (2, 5).
- ba Kui tüdrukud näind poissi kah kaasas, siis neil olnud häbi, ja nad ratsutand tagasi (2).
- bb Siis perenaine põgenend minema, ja poiss jäänd nagu veel sinna Saaremaale (5).
- VII A Kui nad jõudnud keset merd, siis tüdrukud hüüdnud poisile, vaadaku see tagasi: kui poiss vaadanuks tagasi, siis ta kukkunuks soku seljast maha ja uppunuks merre. Kuid poiss pole vaadand tagasi, sokk kihutand aina edasi, ja poiss jõudnud koju (2).
- B Poiss jõudnud kah koju sinna kohta, kus ta heitnud kukerpalli üle pää, kui ta nõidund säääl. Kuid poiss pole mõistnud nüüd teha end enam inimeseks, kükitand vaid säääl, pole saand valla. Siis perenaine tulnud, virutand üle kõrva ja õpetand, kuis võib taas inimesestuda (5) (Tavaline motiiv libahundi puhul, vt. § 185).
- VIII Teisel õhtul peremeest-perenaist läind taas. Kuid neil olnud kaks sulast, mõlemad suured muusikamehed — üks vilespilli, teine torupilli puhuja. Ja nüüd need sulased luurand järele, kuhu peremeest-perenaist lähevad ja kust nad saavad selle naha (võlunaha või libahundinaha) omale selga, kui nad toovad piima. — Need läind aga kotta tuha sisse koogu alla, vähernud säääl, tulnud kojast välja, ja olnudki libahundinahk seljas. Poisid teind kähku-kähku nõndasama ja kupatand neile järgi. Nad kuulnud veel enne, kuis peremees öelnud perenaisele: “Ainult ümber sa ära vaata, kui kuuleksid merel ka mistähtesugu müra!” — Kuid poisid võtnud kaasa oma muusikariistad ning hakand puhuma ja mängima keset merd. Perenaine vaadand tagasi, mis säääl on, et nii ilusasti mängitakse. Niipea kui vaadand, kohe ta kukkund maha ja uppund merre (1).

2) Määrde ja luuavarre redaktsioon (3, 4) (See redaktsioon näikse Liivis literaarset algupära ja põlvneb arvatavasti läti rahvaraamatuist).

- I a Kuskil külas üks perenaine oma tütreaga olnud võlud — nii vähemalt kõla käind mööda küla ringi, kuigi keegi pole teadnud, kas see ka tõesti on nõnda või mitte (4).
- b Kord keegi rätsep juhtund minema sinna tallu õmblema (3, 4). Tema kah olnud kuulnud sellest võluasjast kõnelevat, kuid pole uskund enne, kui näeb iseoma silmaga (4).
- II A Ühel laupäeva õhtul kõik muud läind kodunt ära, ainult rätsep, perenaine ja tütar jäänd kolmekesi koju, ja rätsep heitnud hämariku ajal voodisse pikali (3).
- B Perenaine ajand tend varakult juba magama ja rätsep imestand endamisi, et mis see küll võiks olla: iga õhtu perenaine jutleb temaga kella kaheteistkümmeni, kuna täna, laupäeva õhtul, kus oleks just aega, täna ta ajab magama juba kella kaheksa paigu. Rätsep läind küll magamistuppa, kuid mõtelnud ise, et midagi siin korras ei ole, vaja jääda ärkvele luurama. Ta heitnud niisama riidetult voodisse, tõmmand teki üle pää ja teeskelnud, nagu ta magaks (4).
- III a Sää! rätsep kuulnudki, kuis teises toas perenaine ütelnud tütrele: “Kuradi rätsep, ei läind ära! Meie ei saa täna õhtul mitte sugu minnagi sinna!” Tütar vastand: “Sellest pole viga: tal on kõva uni, kui ta magab.” Perenaine öelnud jälle: “No siis on hästi. Praegu ta magab. Mine sa peergu tooma, paneme peerg põlema ja kütame tal jalgu. Kui ma kolm korda pistan talle peerutule jala manu ja kui ta siis ei ärka, siis me võime minna.” — Rätsep kuulnud seda puha ja hakand norskama, et nad arvaksid tend magavat (3).
- b Tüki aja pärast perenaine tütreaga tulnud rätsepa magamistuppa, jätnud tütre ukse juurde valvama (4), ise läind peerutulega voodi manu ja põletand tulega rätsepal jalgu (3, 4).
- ca Rätsep kannatand, palju aina suutnud, ja perenaine öelnud tütrele: “Võta julgesti pott maha, — ta magab nagu karu!” (3).
- cb Rätsepal valutand küll mis hirmus, kuid ta kannatand hambaid pigistades kõik ära ega ole liigahtundki. Perenaine kütnud mõne aja, näind, et rätsep ei liiguta, jätnud järgi ja öelnud tütrele: “Rätsep magab; võime julgesti minna!” (4).
- IV a Rätsep raasikeseks avand silmad pilukili ja näind (3), kuis tütar võtnud ahju päält maha sellise pisikese poti, ja siis nad üksteise järgi võidnud mingi asjaga oma kainlaaluseid potist (3, 4), kollase pudruga (3), jäänd võluks (3), istund luuavarrele (4) ja ajelnud läbi ahju korstnast välja (3, 4).
- b Niipea kui perenaine (3) või tütar (4) kadund viimasena korstnast välja, kohe ka rätsep järgi: karand voodist poti manu ja võidnud oma kainlaaluseid (3, 4), istund luuavarrele (4) ja kupatand läbi korstna naistele järele (3, 4), nii et korsten aga tõrisend (4).
- aa Nad ajelnud kaugele mööda taevast, kuni laskund maha ühele ilusale väiksele saarele. Sää! perenaine tütreaga näind, et rätsep olnud järel (4).
- ab Rätsep näind, kuis perenaine jäänd peatuma ühe raudsilla man, silla all olnud auk, sinna perenaine pugend sisse, tütar järgi, rätsep kah, kuis aina suutnud. Kuid tormamisega rätsepal jalg jäänd ühe kivi külge ja ta lükand selle auku. Siis perenaine vaadand tagasi, näind rätsepat ja ehmund ära (3).
- b Perenaine küsind: “Kuis sina siia said?” (3, 4). — Rätsep vastand: “Läbi korstna, üle mere, ühte vanna auku!” (3) ~ “Nagu te näete — luuavarre pääl niisama nagu teie ise!” (4).
- c Siis perenaine öelnud:
- ca “Paha küll on, et sa tulid, kuid ükstäis! tee ainult seda, mis ma sulle ütlen. — Täna õhtul meil on suur “püha” (s. t. pidu): tuleb meie kuningas. Kui sa aga näed teda, ära siis ainult ütle: pikk peenike luuavars, oleksid sa läind katki, siis ta lähebki risti katki, ja meie kõik oleme otsas ega või enam võluks “jääda” (s. t. saada). Aga sina ütle: luuavars, jää (st. saa) jämedaks nagu va heinasaad, — siis meie võluriik saab suureks” (3).
- cb “Halb on küll, et sa tulid siia, kuid mis teha, tagasi sa teed ei tea minna enam. Tule ühes sisse — meie päämehel on pulm. Sa võid ukse man seista, kuid jumala pärast sa seda ära ütle, kui päämees tuleb sisse, et pikk peenikene nagu nõel, oleksid sa katki läind! vänderik kõverik nagu rang, oleks sind tuul puhund ümber!” (4).
- d Rätsep tõotand, et ta nii ei ütle, ja läind ühes nendega sisse (4), üteldes: “Ükstäis, ma teen nii nagu sa ütlesid!” (3).
- VI A Perenaine teind valla ühe raudukse, ja nad kolmekesi läind suurde saali, kus olnud palju võlusid ees juba enne neid. Kõik istund ümber suure laua, igäühel koorepott ees, kastnud sõrmed potti ja imend. Perenaine tormand kah kohe laua manu ja hakand lakkuma koorepoti veeri. Rätsep tahtnud samuti minna vaatama, aga perenaine vibutand kätt ja öelnud: “Ära tule, ära tule! sina ei mõista nii süüa, nagu siin on vaja süüa. Püsi sa säälsamas ukse man ja vaata, varsti tuleb kuningas!” (3).
- B Sää! olnud koos juba enne palju võlusid, et aina huuand. Kõik nad oodand päämeest, söönd, joond ja tantsind (4).
- VII aa Mõne aja pärast tulnud uksest sisse pikk peenikene valge võlu (3).

- ab Korruga tulnud sisse nende päämees — pikk ja peenike nagu nõel, kõverdet ära seitsmel painapul (4).
 - b Muud võlud tõusnud kohe kõik laua mant püsti, hakand tantsima ümber selle pika peenikese võlu ja laulnud: “Las elagu koorepütt ja sina, luuavars, jäägu (s. t. saagu) nii jämedaks kui heinasaad!” (3) (Võlud imevad ju piima tühja põide ja soovivad, et see muutuks paksuks kui saad).
 - c Rätsep pole suutnud hoida end tagasi, nähes sellist veidrust (4), ja karjund ukse mant: “Läheksid sa kolamuse luuavars kohe katki!” (3) ~ “Ah sina pikk peenikene, murraksid sa enda katki! ah sina kõverik vänderik, puhuks tuul sinu ümber!” (4).
- VIII
- a Niipea kui rätsep ütelnud need sõnad (4), kohe see pikk peenikene (3) võlude päämees (4) kukkond põrmandule maha (4), läind risti katki (3) ja olnudki “otsas” s. t. surnud (3, 4).
 - ba Säälsamas surnud ära ka palju võlusid, surnud perenaise tütargi (3).
 - bb Seda nähes muud võlud hakand kiunuma ja karjuma ja tormama välja, nii et taevas olnud aina punane nende tulest (4).
 - c Perenaine tulnud nuttes rätsepa manu hädaldama:
 - ca “Mispärast sa nõnda tegid? Kas ma sulle vähe andsin kodus võid süüa? Kust me nüüd enam saame? See see koht ju oligi, kust sain. Ja mida ütleb veel mees, kui tütart pole, — tütar on ju otsas! Kes andis oma hinge meie kuningale, need kõik on täna valmis. Mina kah tahtsin anda, kuid õnn veel, et ma ei andnud!” (3).
 - cb „Miks sa nii tegid, sõber! tapsid ära meie päämehe, kes hoolitses ja muretses meie ette! Nüüd me kõik oleme otsas. Ja pulmapäev sai tema ja meiegi surmaks!” (4).
 - d Rätsep urisend habemest vastu (4):
 - da “Jumalale tänu, täna õhtul ma küll tegin ühe hääteo! Nüüd minugi lehmale tuleb enam piima ja koort, enne seda sa kurat imesid ju puha piima välja!” (3).
 - db “Kellele siis teid vaja on! Teie võite sõita puha põrgusse, siis on veel paremgi!” (4).
- IX A
- Rätsep leidnud ühe va hundi ja ratsutand sellel koju. Kuhu perenaine jäänd, seda ta pole teadnud. Aga sellest ajast kadund ära kõik võlud ega ole neid praegugi enam (3).
- B
- Tagasitulekul perenaine ütelnud teel rätsepale: “Jumala pärast ära sa tagasi vaata, muidu sa kukud maha.” Kuid rätsep pole suutnud kannatada — taga olnud selline hirmus müra — ja ta vaadand ümber. Üheksa kuradit kiskund võlude-päämehe hinge, igauks neist tahtnud saada tüki ta hingest. Siis rätsep märgand ka ise, et ta hakand vajuma allapoole, ja kartnud, et kukub merre ja upub äragi. Kuid õnneks ta kukkund otsekohe oma toa korstnasse ja läbi ahju tuppa. Ta naine tahtnud panna parajasti tuld ahju ja karand hirmuga tagasi, kui ta mees tulnud must nagu kurat luuavarrel ratsutades ahjust välja. Kui ta toibund vähe sest hirmust, siis rätsep jutustand oma loo. Ja naine selle rõõmuga, et ta mees on veel elus, pannud kohe tule ahju ja küpsetand saia. Nad söönd siis mõlemad ja söönd peaaegu liiakski. Jutustaja isegi saand ühe saia, — olnud muidu ilus sai küll, kuid kole võluhais olnud man, ja sellepärast jutustaja tend pole söönd (4).

3) Siku ja raudmõõgaga asemiku redaktsioon (6, 7, 8).

- I
 - a Pühade öiti sellised va võlud ja nõiad läind ühte kohta kokku sööma ja jooma. Paljud läind üle mere Saaremaale või tulnud säält Kuramaale mööda õhku või mööda maad (6).
 - ba Kord Saaremaal üks naine olnud võlu, mees aga mitte. Naisel olnud ratsahobuseks must sikk (6)
 - bb Keegi naine olnud nõid (7) või libahunt (8).
- II
 - aa Jõuluks naine jäänd haigeks ja palund oma meest, et see läheks tema asemel, sest sääl hulgas pidavat tingimata olema (6).
 - ab Jõulu õhtul sel naisel laps olnud haige (7, 8), kuna naine ise pidanuks minema ära, sest jõulu ja vana-aasta öiti neil on kokkumine teatud kohta (8). Siis naine palund oma meest minna, sest tingimata pidavat minema (7, 8).
 - b Mees ajand vastu, ta ei teadvat minna (8).
 - ca Naine õpetand siis (Saaremaa keeli nad kõnelnud), et laudas on must sikk ja peerust puumõök, võtku mees see kaasa, ärgu ent võtku raudmõõka (6).
 - cb Naine juhatand: „Värava man ootab sind must sikk. Astu sellele selga, see viib sind isegi, kuhu vaja. Aidas seinal on kaks mõõka, üks puust, teine rauast. Ära võta seda raudset, vaid võta puine: kui teil tuleb sääal vehelda, siis ei tohi raudmõõgaga vehkida, sest kõigil sääal on puised (8).
- III
 - aa Mees aga võtnud just raudmõõga, astund sikule selga ja ratsutand minema (6).
 - ab Vastu naise juhatust mees ratsutand sikul just raudmõõgaga nõiapeole (7).

- ac Mees aga mõtelnud, mis ta puuga, ta võtab parem raudse. Läind värava manu, — jah, sikk olnud tõesti säääl, mees astund selga ja kihutand teele (8).
- b Teel ta ratsutand mööda väga lihavaist lehmost, kes söönd väga suure rohu sees, ja edasi ta näind hulga väga lahjasid lehmi, kel pole olnud midagi süüa (6).
- IV aa Mees jõudnud selle toa manu, kus olnud koos need võlud või raganad ja söönd, — suur laud olnud täis leiba. Võludele see leib paistnud saiana, kuid mees näind, et see olnud lehmasõnik, pisikesi ja suuri kakke. Hobusekusi olnud neile viinaks, hobuseraibete va ribikondid olnud neile leentooleks, muist punaseid, muist valgeid, kuna nende silmade ees need hobuseeluud olnud toredad toolid. Ja üks suur isand taas kirjutand laua man, tõrvapang ees, suur hang suleks käes, kirjutand üles kõik sinna tulijad, — sellepärast ka ju see naine ei võind jääda koju (6) (Vrdl. hammastega härjanaha venitamist — § 124, LRU II 165).
- ab Mees jõudnud ühte suurde vanna rehte. Säääl olnud lauad sees ja külalisi kogu rehi täis. Ärakärvand hobuste raipeluud olnud laudel, ja neist söödud nii mis... (8).
- ba Mees istund ahjupingile. Teda kutsutud kah sööma, kuid ta vastand, ta ei tahtvat süüa (6).
- bb Ka mees viidud laua manu, kuid ta pole istund (8).
- V a Kui lõpetet söömine (6, 8), siis nad kõik hakand vehklema (8) ~ taplema oma puumõõkega (6). Küll raiund ja tapelnud, kuid keegi surma pole saand — olnud ainult selline mood neil võludel (6).
- ba Need puumõõkega taplejad ütelnud ise ikka Saaremaa keeli “täna õhtul otsas, homme hommikul terve”, kui nad virutand kellegile puumõõgaga, ja see kukkund maha (6).
- bb Vehklejad ütelnud ise ikka “vehi, vehi, puust mõõk, ei (Eesti keele imiteerimiseks ütles jutustaja just nimelt „ei”, kuna liivi keeli see oleks „äb”) mitte raudne mõõk” või “ära tee raudne mõõk” (8).
- VI a Siis see mees läind ja hakand virutama oma raudmõõgaga kah — igale, kellele pannud mööda kaela, sellel pää otsast maha (6, 7, 8); neid päid veernud otsekui kerri (8), ja nii võlud saand hukka (6).
- ba Must kurat, kes olnud see kirjutaja, kupatand toast välja — jalg hakand tal lauajala taha kinni ja kiskund tõrvapangegi ümber (6).
- bb Mees aetud siis minema (8).
- VII a Mees astund taas selga oma mustale sikule, ratsutand koju ja raiund säääl siis sikulgi pää maha (6, 7, 8), mõteldes, et ega seegi pole õige asi (8).
- b Siis mees tulnud tuppa naise manu, ja see küsind kohe, kuis läind (6, 8). Mees vastand, et oi, kui hästi. — “Kas siku lasksid taas talli?” — “Jah, sikk on tallis!” (6).
- c Nüüd mees jutustand ära kogu loo: kellele ta virutand oma raudmõõgaga, selle pää lennand (6, 8) nagu kera (8); samuti ta raiund selle siku pää (6, 7, 8) — mis sellestki hoida (8).
- d Ah, kus naine pistnud tõnnima: see sikk olnud ta emaema (6) või ta ema (7, 8).
- VIII A a Siis see mees võtnud ja raiund ka naisel pää maha, — nii need võlud kõik on otsas (6).
- b Enne veel mees küsind naiselt, mida tähendand need lihavad ja lahjad lehmad. Naine seletand, lihavad lehmad olevat need rikkad inimesed, lahjad lehmad aga vaesed — kuradirahvas (vt. § 121), nimelt, kes olnud ära surnud, enne võlud olnud, siis surnud ja lehmeks moondund (6).
- B Eks need vehklejad olnudki siis sellised kuraditegijad (vt. § 119) või kümnekingalised (8).

4) Libahundi segaredaktsioon (9, 10) (Tuletagem sel puhul meelde ka kümnekingaliste pulmapidu ja võitlust libahuntega (S. 76 — vt. § 112, LRU II 90)).

- I Seda on kuulnud, jah, et libahundid pidand pulmi Saaremaal (9, 10). Nad kandnud kokku ühte rehte niipalju hobusejalgu ja igasugu luid taldrikuiks ja lusikaiks, et rehi peaaegu täis, ning siis nad läind kokku — Saaremaa libahundid ja siit Kuramaa libahundid (9).
- II a Keegi perenaine siin Kuramaal oma tütreaga teind ennast kah libahundiks (9, 10):
- aa nad võidnud end kojas tule veeres määrdega potist, moondund libahunteks ja läind sinna rehte (9) ~
- ab jõulu õöl nad kojas võidnud vihaga potist määret kainla alla ja astund kaksiraksi luua selga, pistnud luuavarre reite vahele ja sõitnud üle vee Saaremaale ühte küüni, kus olnud libahuntide pulm (10).
- III aa Peremehe poiss kuulnud, kui nad omavahel jutelnud, et vaja olevat kaasa ka puumõõka, ilma puumõõgata ei võivat minna. Aga see poiss mõtelnud: mina lähen ka ja võtan raudse mõõga (9).
- ab Naistel olnud kaasas peerust mõõgad, poiss aga võtnud vikati (10).
- b Sulane teind nõndasama nagu perenaine tütreaga ja kupatand neile järgi (9, 10).
- c Teel kogunend veel hulk teisigi libahunte, ja nad kõik joosnud Saaremaale (9).

- IV a See rehi olnud täis igasugu libahunte, ja nad tantsind sääl hulgakesi (9, 10), pärast hakand sööma nende hobusejalgade ja luudega (9).
- b Kui nad lõpetand söömise, siis nad omavahel arutand, et hakkavad sõda pidama (9). Nad hakand vehklema ja öelnud ise: “Vehi, vehi puumõök, ei (Eesti keele imiteerimiseks öeldi nimelt “ei”, olgugi et liivi keeli pidanuks ütleva “äb”) mitte raudne mõök!” (9, 10).
- V Kuid peremehe poiss virutand oma raudmõögaga; keda raiund, see kukkund — tapnud ära kõik libahundid (9).
- VI Tagasitulekul perenaine karjund merel aina, et Saaremaa põleb, vaadaku poiss tagasi. Vaadanuks poiss tagasi, ta uppunuks, kuid tema pole vaadand (10).
- VII Jõutud koju, — perenaisel ja tütrele libahundi nahk maas, poiss pole aga saand nahka maha, lamand saunalaval. Peremees otsind poissi taga. Siis perenaine läind sauna, andnud poisile kõrvakiilu, inimesestand tema ja keelnud teinekord nii tegemast (10).
- VIII a Hommikul inimesed läind Saaremaal sinna rehte (9) ~ küüni (10) ja ehmund ära (9):
- aa rehi olnud täis verd ja koeri, kuna luid olnud nii palju, et pole saadud otsa pääle, mis teha, ja joostud külla kõnelema (9).
- ab küünis olnud tapetud maha niipalju koeri, et andnud puhastada kogu päevaks (10).
- ba Mõned libahundid olnud veel elus ja jutustand, neil olnuvat pulm ja siis keegi häbematu olnud nende hulgas, kes tapnud nad puha maha (9).
- bb Mõned olnud veel elus ja jutustand, kuis üks kurivaim tapnud nad maha (10) (Üleminekut võlult libahundi mõistele võiks seletada sellega, et võlusid kujuteldi ms. ka hundi seljas peole sõitvat, nagu nad sõidavad pääle luua sikugi seljas (vt. teisendeis 6—8), tiibega sokul (2), teiste rahvaste juttus sageli veel mustal kukel jne. Seda üleminekut paljastab parimini 3. teisend, kus rätsep ratsutab peolt hundi seljas koju. Siit samm edasi: peole sõitja ise moonduv hundiks, millega jõuamegi libahundi redaktsioonini (vrld. ka libahundinahka 1. teisendis)).